

กันตรึม

Kantreum: Khmer Music in the southern part of Northeast Thailand

รศ.ดร.ปิยพันธ์ แสนทวีสุข

บทคัดย่อ

วัฒนธรรมดนตรีด้านศิลปะการแสดงและเพลงพื้นบ้านที่คนไทยเชื้อสายเขมรในเขตอีสานใต้ของประเทศไทย มีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ที่เด่นชัดที่สุดคือกันตรึม กันตรึมหรือโຈະกันตรึมเป็นวงดนตรีพื้นบ้านที่นำเอาจังหวะตีโทน “โຈະ-คะครึม-ครึม” มาเป็นชื่อวงดนตรีที่เรียกว่ากันตรึม หรือโຈະกันตรึม กันตรึมจะนำบทเพลงพื้นบ้านและเพลงประกอบการละเล่นพื้นบ้านอื่นๆ ของการแสดงอีสานใต้มาบรรเลง นิยมเล่นกันในทุกโอกาสทุกพื้นที่โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่บางส่วนของจังหวัดศรีสะเกษ จังหวัดสุรินทร์ และบุรีรัมย์

จุดมุ่งหมายของการแสดงกันตรึมจะเล่นตามความเชื่อของคนในท้องถิ่น เช่น ความเชื่อทางไสยศาสตร์ เล่นเพื่อเป็นการเฉลิมฉลองในการมงคลต่าง ๆ เล่นเพื่อเฉลิมฉลองประจำปี เล่นเพื่อเป็นการรักษาศิลปวัฒนธรรม เล่นเพื่อเป็นการส่งเสริมการแสดงด้านดนตรี เพราะถือว่ากันตรึมเป็นดนตรีที่มีความสำคัญแต่โบราณ เป็นดนตรีที่ถือว่ามีความไพเราะเข้าถึงจิตใจของผู้ฟังมากกว่าดนตรีประเภทอื่น ๆ ในชุมชนที่ใช้ภาษาเขมรถิ่นไทยในเขตอีสานใต้ วงกันตรึมมีเครื่องดนตรี ประกอบด้วย ปี่อ้อ ๑ เล้า ซอกกันตรึมหรือซอกกลาง ๑ คัน กลองโทน ๒ ใบ เครื่องประกอบจังหวะประกอบด้วย ฉิ่ง ฉาบ กรับ อย่างละ ๑ คู่ ส่วนเนื้อเพลงที่ใช้ร้องจะเป็นภาษาเขมรสูง ผู้เล่นส่วนใหญ่จะเป็นผู้ชาย ใช้ผู้เล่น ๔-๕ คน ผู้หญิงจะเข้ามาร่วมร้องและร้องบ้างเป็นบางครั้ง การแต่งกายผู้ชายสวมเสื้อคอกลม นุ่งโจงกระเบน ผ้าขาวม้าคาดเอว และมีผ้าขาวม้าอีกชิ้นหนึ่งพาดบ่าทั้งสองข้าง ส่วนผู้หญิงนุ่งผ้าขึ้นแบบเขมร สวมเสื้อรัดรูปแขนกระบอกอาจมีผ้ารัดอกอีกชิ้นหนึ่งรัดอกทับเสื้อ ก่อนจะเล่นกันตรึมนิยมมีการไหว้ครูก่อน ในพิธีไหว้ครูนั้นนักดนตรีหันหน้าไปทางทิศตะวันออกข้างหน้าจะวางเครื่องดนตรีและเครื่องสังเวยรวมกันไว้ เมื่อผู้ที่กระทำพิธีนำสวดคาถาบูชาครูเสร็จจึงจะเริ่มการแสดงต่อไป กันตรึมในปัจจุบันมีผู้นำไปบรรเลงทั้งประเภทเพลงครุ เพลงพิธีการ เพลงเข้าขบวนแห่ เพลงเบ็ดเตล็ด ซึ่งมีทั้งท่วงทำนอง อ่อนหวาน สนุกสนาน และโศกเศร้า

กันตรึมมีการสืบทอดแบบมุขปาฐะ (Oral Tradition) ไม่มีการจดบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร จึงทำให้ปัจจุบันหลงเหลืออยู่น้อย กันตรึมพื้นบ้านกำลังมีสภาพที่ไม่แตกต่างกับการละเล่นพื้นบ้านอื่นๆ ที่กำลังลดความนิยมลงไป เพราะวัฒนธรรมดนตรีตะวันตกได้เข้ามามีบทบาทและมีอิทธิพลต่อชีวิตและเป็นปัญหาต่อวัฒนธรรมไทย ส่งผลต่อวัฒนธรรมกันตรึมพื้นบ้านเช่นเดียวกัน ทำให้เกิดดนตรีพื้นบ้านรูปแบบใหม่ มีการนำเครื่องดนตรีตะวันตกเข้ามาผสมหรือใช้เครื่องดนตรีตะวันตกในรูปแบบวงสตริงทั้งหมด เช่น วงดนตรีกันตรึมร็อค หรือเปลี่ยนรูปแบบไปบรรเลงเพลงลูกทุ่ง มีผู้หญิงนุ่งน้อยห่มน้อย ซึ่งเรียกว่าหางเครื่อง มาเดินโยกย้ายสะบัดสะโพก ทำให้เครื่องดนตรีกันตรึมที่เคยเป็นดนตรีและการแสดงพื้นบ้านในรูปแบบดั้งเดิมกำลังสูญหายและเปลี่ยนแปลงไป

ความหมายของกันตรึม

“โจ๊ะกันตรึม” เป็นคำเรียกที่บ่งบอกถึงความสนุกสนาน มีนักวิชา-ศิลปินท้องถิ่นได้ศึกษา และให้ความหมายของ “กันตรึม” ไว้ตามความเข้าใจที่เป็นไปในทางเดียวกันได้แก่

สมจิตร์ กัลยาณศิริ (๒๕๒๖ : ๒๐๘-๒๐๙) กันตรึมเป็นการละเล่นพื้นบ้านที่สืบเนื่องมาจากชาวเขมร นิยมบรรเลงใน เขตอีสานใต้หรือในแถบจังหวัด สุรินทร์ บุรีรัมย์ ศรีสะเกษ ซึ่งมีเขตแดนติดต่อกับประเทศเขมร มีกลุ่มคนพื้นเมืองพูดภาษากันคล้ายภาษาเขมรในกัมพูชาปัจจุบัน แต่อาจจะแตกต่างกันเพียงบางคำ วงกันตรึม ใช้กลองตีกำกับจังหวะกลองที่ใช้ตีนี้ภาษาถิ่นไทยเขมรเรียกว่า สกวล ภาษาเขมรเรียกว่า กลอง วงกันตรึมเมื่อบรรเลงมีจังหวะและเสียงดัง “โจ๊ะตรึมตรึม ...โจ๊ะตรึมตรึม” ตลอดเวลาที่บรรเลง จึงเป็นที่มาของการตั้งชื่อดนตรีชนิดนี้ว่า “กันตรึม”

นภดล พูลสวัสดิ์ (๒๕๓๐ : ๕-๖) นอกจากนั้นยังมีเครื่องดนตรีอีก ๓ ชนิด คือ ปี่อ้อ ซอและโทนกันตรึม (ภาษาท้องถิ่นเรียกว่า สกวล) โดยในการบรรเลง ปี่อ้อจะทำหน้าที่เป็นประธานของวง เป็นหลักในการเทียบเสียงและบรรเลง ซอมีหน้าที่ดำเนินทำนอง โทนกันตรึมมีหน้าที่ควบคุมจังหวะ วงกันตรึมนี้เล่นเพลงทำนองเดียวกับเพลงปฏึกาญในภาคกลาง แต่มีท่วงทำนองและเนื้อร้องเป็นภาษาเขมรพื้นเมือง ทำนองเพลงของกันตรึมถือเป็นแม่บทของเพลงพื้นเมืองและการแสดงพื้นเมืองอื่นของจังหวัด สุรินทร์ด้วย

พูน สามสี (๒๕๔๘: ๙-๑๐) กันตรึม เป็นวงดนตรีพื้นบ้าน ซึ่งสันนิษฐานกันว่า เชื่อกันว่ากันตรึมอาจนำมาจาก จังหวะของการตีโตน (สกวล) เสียงดัง โจ๊ะ-ครึม-ครึม มาเป็นชื่อวงดนตรี “กันตรึม” ทำนอง เพลงกันตรึม ถือเป็นแม่บทของเพลงพื้นบ้าน และการละเล่นพื้นบ้านอื่น ๆ

อนรรฆ จัญญานนท์ (๒๕๕๕, มีนาคม ๙) วงกันตรึมมีมาช้านานแล้วแต่ไม่มีชื่อเรียกมาก่อน สันนิษฐานว่ามาจากเสียงกลองที่สนุกสนานเร้าใจ จึงเป็นได้ที่ ผู้คนเรียกเสียงกลองที่ดัง โจ๊ะ ตรึม ตรึม และคงเพี้ยนมาเป็น เสียง โจ๊ะ และตรึม เป็นเสียงที่ชาวภาคกลางเรียกหรือฟังจากคำพูดของชาวบ้าน เพราะการทอหน้าทับของนักดนตรีเองก็ได้กล่าวเช่นนั้นเลย

โสมจิต ดีสม (๒๕๕๕, กันยายน ๒๐) กันตรึม เป็นวงดนตรีพื้นบ้านในจังหวัดสุรินทร์ ใช้ประกอบการแสดงหรือใช้บรรเลงในงานทั่ว ๆ ไป ทั้งงานมงคล งานอวมงคลและงานเทศกาลต่าง ๆ กันตรึม เป็นวงดนตรีที่มีมาช้านาน ไม่มีชื่อเรียกวงดนตรีชนิดนี้ เสียงกลองที่ใช้ตีกำกับในวง ให้จังหวะที่สนุกสนานเร้าใจ เสียงดัง “โจ๊ะ ตรึม ตรึม” จึงเอาเสียงของกลองที่ตีนั้นมาตั้งชื่อเรียกว่า “วงกันตรึม” และใช้เรียกว่ากันตรึมกันต่อ ๆ มา

เครื่องดนตรีในวงกันตรึมปัจจุบัน มีการเปลี่ยนแปลงไปบ้างตามยุคตามสมัยและตามความเหมาะสม ธงชัย สามสี (๒๕๕๕, กันยายน ๒๑) ได้กล่าวเกี่ยวกับเครื่องดนตรีกำกับจังหวะในวงดนตรีว่า “เครื่องดนตรีในวงกันตรึม แต่เดิมไม่มีฉิ่งและฉาบเล็ก ซึ่งฉิ่งและฉาบเล็ก ได้ถูกนำมากำกับจังหวะในวงกันตรึมเมื่อไม่นานมานี้เอง ปัจจุบันวงดนตรีกันตรึมของแต่ละท้องถิ่น ในเขตอีสานใต้ด้านเครื่องดนตรีและการผสมวง อาจแตกต่างกันไปบ้างขึ้นอยู่กับความนิยมและความสะดวกของผู้เล่น

กันตรึม นอกจากจะเป็นเพลงร้องแล้วยังใช้เรียกเป็นชื่อวงดนตรีเรียกว่า กันตรึม ซึ่งหมายถึงโตนหรือ สกวล นั่นเอง แต่มีการร้องเล่นมีลักษณะเป็นเพลงปฏึกาญคล้าย ๆ กับรำพาข้าวสาร เพลงโนเนของแถบปทุมธานี เพลงฉ่อย เพลงเรือ ลำตัดแถบภาคตะวันตกในปัจจุบัน แตกต่างที่เนื้อร้องกันตรึมเป็นภาษาไทยเขมร เป็นแม่บทของเพลงพื้นเมืองและการละเล่นพื้นเมืองอื่นๆ ของจังหวัดสุรินทร์ด้วย

ดังนั้น กันตรึม หรือ โจ๊ะ กันตรึม จึงเป็นชื่อของวงดนตรีพื้นเมืองแบบหนึ่ง นิยมบรรเลงบริเวณ

ชุมชนที่ใช้ภาษาเขมรเป็นภาษาถิ่นในเขตอีสานใต้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ บุรีรัมย์ และ ศรีสะเกษ นอกจากจะเป็นชื่อของวงดนตรีแล้ว กันตรึมยังเป็นชื่อเพลงพื้นเมือง และชื่อการแสดงเพลงพื้นบ้านในเขตอีสานใต้ ที่นำเอาจังหวะของการ ตีสก็วล (โหมกัณฑ์ตรึม) มีเสียงดัง “โจ๊ะ - ตะครึม- ครึม” จึงนำมาเรียกเป็นชื่อวงดนตรีว่า กันตรึม ประกอบด้วยเครื่องดนตรีหลักอยู่ ๓ ชนิด คือ ปี่อ้อ ตรวัว(ซอ) และ สก็วล โดยในการบรรเลงปี่อ้อจะทำหน้าที่เป็นประธานของวง เป็นหลักในการเทียบเสียง และบรรเลง ส่วนซอมีหน้าที่ดำเนินทำนอง โหมกัณฑ์ตรึมมีหน้าที่ควบคุมจังหวะ

วงกันตรึมทำหน้าที่เล่นเพลงทำนองเดียวกับ เพลงปฏิพากษ์ในภาคกลาง แต่มีท่วงทำนองและเนื้อร้องเป็นภาษาเขมรพื้นเมือง ทำนองเพลงของ กันตรึมถือเป็นแม่บทของเพลงพื้นเมืองอีสานใต้ และการแสดงพื้นเมืองที่สำคัญด้วย

การเล่นกันตรึมนิยมเล่นในงานมงคลต่าง ๆ เช่น งานแต่งงาน โขนจุก บวชนาคหรืองานเทศกาลต่าง ๆ ตามประเพณี ในสมัยโบราณ งานแต่งงาน จะต้องมียังกันตรึมบรรเลงกล่อมหอนจนถึงเป็นประเพณี นอกจากนี้ยังใช้บรรเลงตามความเชื่อของคนในท้องถิ่น ประกอบการบวงสรวง หรือเข้าทรงรักษาโรค เช่น โฉมมั่ววัด หรือ บองบ๊อด

ความเป็นมาของกันตรึม

จากการศึกษาวิเคราะห์เอกสาร สามารถนำมาเชื่อมโยงความเป็นมาของกันตรึมได้ดังนี้

จากจดหมายเหตุเสด็จตรวจโบราณวัตถุสถานมณฑลนครราชสีมา ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ พ.ศ. ๒๔๗๒ (หลวงบริบาลบุรีภัณฑ์ บันทึก) มูลนิธิดำรงราชานุภาพ พิมพ์เนื่องในวันคล้ายวันประสูติ ๒๑ มิถุนายน ๒๕๓๑ (ขุนบริบาลบุรีภัณฑ์. ๒๕๓๑ : ๕๑-๕๒) กล่าวว่า

“ทอดพระเนตรและถ่ายรูปเสร็จแล้ว เสด็จเข้าที่ประทับร้อน เสวยเวลากลางวัน

ในระหว่างเวลาเสวย ผู้ว่าราชการจังหวัด จัดให้มี...เขมรเป่าปี่ไม้ น้ำเต้า(ซอสายเดียว) และซอสามสาย ถวาย เสวยเสร็จแล้ว ทอดพระเนตร ตรุษ เป็นการละเล่นชนิดหนึ่ง เขาเล่นกันในวันขึ้นปีใหม่ และกันทรอบ(คล้ายเพลงปรบไก่) และกันตรึม คือดนตรีเขมร ที่ที่ประทับร้อนนี้มีผู้ถวายของหลายอย่างคือ พระธานีพิชัย (ผู้ว่าราชการจังหวัดสุรินทร์) ถวายไหขอม ๓ ใบ คันศรสมริด ๑ ด้าม มัดสมริด ๑ ขอสับเครื่องคานหามสมริด ๑ ขั้ว ลูกพรวนม้าสมริด ๓ ไม้แดงกลิ้งและสลักเปนกกระถางต้นไม้ ๑ แจกันไม้แดงกลิ้งและสลัก ๑ คู่”

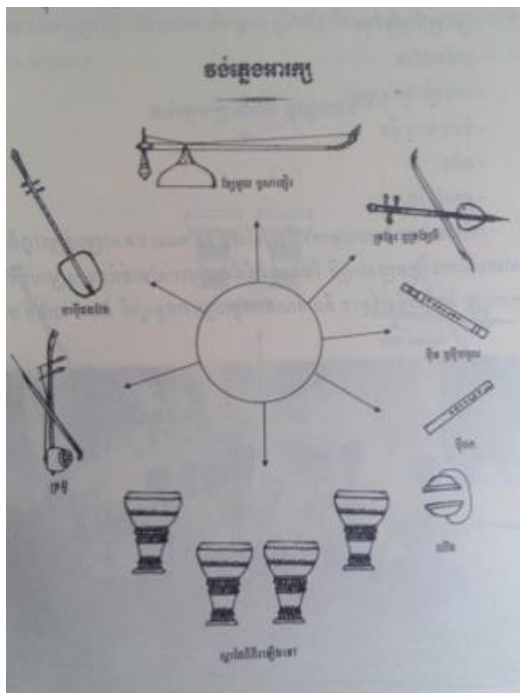
ภาพวงดนตรีที่มารับเสด็จ สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ณ ปราสาทศีขรภูมิ
ที่มา : ภาพปกหนังสือสุรินทร์

นอกจากนี้ยังได้ศึกษาเอกสารฝ่ายกัมพูชาไม่พบวงดนตรีกันตรึม แต่มีวงดนตรีที่บรรเลงอย่างใกล้เคียงกับกันตรึม (เพชร ตุมกระวิล แปลโดย รศ. ภูมิจิต เรืองเดช. ๒๕๔๘ : ๑๙, ๑๗๔-๑๗๖) เรียกว่า เพลงอาเรียะ หรือ เพลงอารักซ์ (វង់ភ្នំ អារក្ស or Phleng Arak) ในพิธีเลี้ยงผีและแก้บน เป็นการเข้าทรงรุกขเทวดาประจำบ้าน ประจำหมู่บ้าน รวมถึงญาติร่วมสายโลหิต ชาวบ้านจะนำของแก้บนมาขอขมา ขออนุญาตจากบรรพบุรุษหรือจากรุกขเทวดาประจำบ้านประจำถิ่น ในการนี้วงดนตรีประกอบเรียกอย่างชาวบ้านว่า อารักซ์ มีท่วงทำนองคล้ายกับ

กันตรึม มาก แต่เครื่องดนตรีที่ใช้ต่างกันไปตามท้องถิ่น แต่จะมีลักษณะง่ายๆ น้อยชิ้น เช่น ปี่สไล กับกลอง เป็นหลัก ซอกกับกลอง เป็นต้น สอดคล้องกับ นางชน สุวรรณ วิวัฒนธรรมจังหวัดเสียมเรียบ (สัมภาษณ์, ๒๕๕๕) ที่ได้กล่าวถึง อารักษ์ เพลงในการเข้าทรงที่สนุกสนาน เป็นดนตรีพื้นบ้านเฉพาะกลุ่ม ยังมีการเล่นอยู่ในเขตนอกเมืองเสียมเรียบ

แต่เอกสารงานวิทยานิพนธ์ของ Gicvanni Giuruati (๑๙๘๘: ๑๓๒-๑๓๓) ที่ศึกษาดนตรีเขมรในวอชิงตันดีซี และ เตโช สุโตรุญ (๒๐๑๐ : ๒๐-๒๑) ได้จัดเครื่องดนตรีในเพลงอารักษ์ไว้ดังนี้ พิณน้ำเต้า ซอสามสาย ปี่อ้อ ขลุ่ย ฉิ่ง โทน ๔ ใบ ซอกระโลกและกระจับปี (ดั่งภาพ) ซึ่งเป็นวงที่กล่าวถึงตามที่ได้สืบทอดไว้อย่างในกรุงเทพมหานคร สำหรับชาวบ้านอาจเพิ่มลดเครื่องดนตรีได้

จากคำให้สัมภาษณ์ของนายเกรียงศักดิ์ ประทุมรัมย์ และนายบุญมย ประทุมรัมย์ นักเจรียงกันตรึมได้กล่าวถึงคุณตา คุณป้า มีอาชีพแสดงลิเกและเล่นกันตรึมชาวเขมรก่อนจะข้ามมาสร้างครอบครัวยังฝั่งไทยเมื่อรุ่นคุณพ่อยังเด็ก เช่นเดียวกับนายไพรวง สุทันรัมย์ คนสี่ซอวงมโหรีคณะแม่พลอย บุรีรัมย์ ได้เล่า

ภาพวงเพลงอาเรยะ (Phleng Arak) ของกัมพูชา
ที่มา : เตโช สุโตรุญ (๒๐๑๐: ๒๑)

ถึงนางพลอย ราชประโคนและนางคำเรียบ สุทันรัมย์ ที่ได้รับการถ่ายทอดการบรรเลงดนตรีมาจากบิดา คือนายมา สมุทธราช ซึ่งท่านเคยรับราชการทหารม้าในราชสำนักเขมร หลังปลดประจำการจึงได้ย้ายข้ามมาอยู่ฝั่งไทย พร้อมครอบครัวโดยเข้าเป็นข้าหลวงแสดงละครให้แก่พระยาสุรินทรภักดี เจ้าเมืองสุรินทร์สมัยนั้น โดยวงปี่พาทย์ วงมโหรีบรรเลงประกอบละครเป็นหลักส่วนกันตรึมใช้ประกอบการเช่นสรง และการเข้าทรง ปัจจุบันยังใช้บรรเลงเพื่อความบันเทิงได้ในทุกโอกาส (สรวงสุดา สิงขรอาสน์. ๒๕๕๔ : ๑๗๕-๑๗๕)

มีประเพณีอย่างหนึ่งที่ใช้วงกันตรึมบรรเลงประกอบคือ การเล่นมะมั่วด หรือโจลมะมั่วด กิ่งแก้ว ศรีสวัสดิ์ (๒๕๓๖ : ๗๒-๗๔) อธิบายไว้สรุปได้คือ ประเพณีการเข้าทรงมะมั่วด เป็นพิธีที่จัดขึ้นเพื่อรักษาคนไข้ที่เจ็บป่วย เช่น โรคปวดศีรษะ ปวดเมื่อยอื่น ๆ ไปรักษาที่โรงพยาบาลแล้วไม่หายหรือความประสงค์ของคนไข้ที่บอกว่าเป็นความต้องการของครูกำเนิด เป็นความเชื่อที่คิดว่ารูปร่างคน บางคน บางรายเชื่อว่า มีชื่อประจำครูกำเนิด สถานที่เข้าทรงมะมั่วดนั้น ต้องจัดที่บ้านคนไข้ อาจจะสร้างเป็นปะรำพิธีก็ได้ ในพิธีมีส่วนที่วางเครื่องยกครู บูชาครู ส่วนที่หนึ่งของนักดนตรีและผู้ร่วมงาน บุคคลที่เกี่ยวข้องในพิธีมะมั่วดมี อาจารย์ ๑ คนหรือมากกว่า ผู้ช่วยอาจารย์ ๒ คน ช่วยส่งสิ่งของเสื้อผ้า ช่วยถามอาจารย์และรับคำบอกของคนไข้มีสาเหตุมาจากอะไร นักดนตรีมีคนเป่าแคน คนเป่าปี่ คนสี่ซอ และคนตีกลอง เป็นต้น

ดร.ภักวินทร์ จันทรทอง (สัมภาษณ์. ๒๕๕๕) อาจารย์สาขานาฏศิลป์ คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ นักวิชาการท้องถิ่นผู้ศึกษาการแสดงอีสานใต้ ได้ อธิบายความเชื่อมโยงของกันตรึมกับเพลงอารักษ์ ของกัมพูชาจากความเชื่อในศาสนาพราหมณ์ฮินดู ประกอบกับการต้องการแก้ไขปัญหาที่ไม่สามารถตอบได้ด้วยความรู้ปกติวิสัย พร้อมความต้องการทราบสาเหตุและวิธีการแก้ไข ในปัญหาต่างๆ ทั้งเรื่องสุขภาพ เรื่องชีวิต ด้วยการเข้าทรงถามครูกำเนิดของบุคคลที่

เจ็บป่วย ผ่านแม่ครู ซึ่งใช้เวลาในการเข้าทรงนานอาจข้ามวันก็เป็นได้ ดังนั้นดนตรีที่ใช้จึงมีหลากหลายลักษณะใช้ได้ทั้ง แคน (ถ้าเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ลาวก็เรียกผีฟ้า ถ้าเป็นกลุ่มญกัก็เรียก บองบ๊อด หรือ มะมั่วด หรือแม่มด แต่ใช้กันตรึมและแคนสลับ บางคณะหรือบางแม่ครูก็ใช้วงมโหรี ดังนั้นในความเห็นสังคมเขมรกับการเข้าทรงถ้าแม่ครูพอครูชอบหรือรู้จักนักดนตรีกลุ่มไหนก็จะใช้ดนตรีนั้นๆ การเล่นกันตรึมเล่นทั้งชายและหญิง เช่นเดียวกับพิธีกรรมมะมั่วด ที่ผู้ทำพิธีเป็นได้ทั้งชายและหญิง ภาษาที่ใช้ร้องเป็นภาษาเขมร แต่ที่นิยมใช้กันตรึมมากที่สุด ด้วยเพราะสามารถบรรเลงเพลงที่หลากหลายและมีวงขนาดเล็ก

จะเห็นได้ว่ากันตรึม แต่เป็นวงดนตรีวงที่บรรเลงกันเฉพาะถิ่น มีปี่อ้อเข้าประสมวง บรรเลงบทเพลงที่ครึกครื้น โดยยึดการเข้าทรงเป็นหลัก ต่อมาได้ขยายใช้ดนตรีกันตรึมในการแสดงและกิจกรรมอื่น จากข้อสันนิษฐานของ ภูมิจิต เรื่องเดช (๒๕๒๗:๑๖๖) สรุปว่า กันตรึมหรือจ๊ะกันตรึมเป็นการละเล่นที่รับทอดมาจากขอม เดิมขอมใช้สำหรับขับประกอบการเช่น บวงสรวงเมื่อมีการทรงเจ้าเข้าผี แต่ในปัจจุบันกันตรึมนิยมเล่นกัน ทั้งในงานมงคลและงานอวมงคล ได้ให้ข้อคิดในการพิจารณาการพัฒนาของวงกันตรึมในด้านรูปแบบที่เป็นเอกลักษณ์ด้านท่วงทำนอง วิธีการแสดงตลอดจนการขับร้องและเนื้อร้อง พิจารณา คือ

๑. ได้รับอิทธิพลจากเพลงปฏิพากย์ของชาวเขมรในประเทศกัมพูชา ได้แก่การเล่นเพลงปรบไก่ (ปรมเกอย) เพลงอาโย เพลงอมตูกและจรวงต่าง ๆ

๒. พัฒนาการจากการใช้กลองบรรเลงประกอบความเชื่อทางไสยศาสตร์ เช่น การบวงสรวงเข้าทรงโจลมะมั่วด (การทรงเจ้าเข้าผี) หรือการเล่นบ๊องบ๊อด (การเข้าทรงแม่มด)

๓. พัฒนาการมาจากการเล่นเพลงเบรินเจรียงเปย เจรียงตรัว เจรียงบังนา เจรียงนอกรแก้ว ไปยเยื่อน ไปยอ้งโกง และเจรียงขันตุง

๔. พัฒนาการมาจากการเล่นมโหรีเสรีย

จากการศึกษาข้อสันนิษฐานของ ภูมิจิต เรื่องเดช ก็เป็นจริงอยู่หากแต่เน้นที่การแสดง การเข้าทรง และการขับร้องหรือเจรียง ผู้เขียนมีความเห็นส่วนตัวเพิ่มเติมว่า กันตรึม ควรมีพัฒนาการร่วมกันทั้ง ๔ ข้อตามที่ท่านได้กล่าวมาและมีการต่อยอดเป็นกันตรึมเพื่อความบันเทิงอย่างสมบูรณ์ในที่สุด ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่ากันตรึม เป็นดนตรีที่มีรากมาจาก เพลงอาเรียะของชาวเขมรรวมถึงชาวไทยเชื้อสายเขมรแถบอีสานใต้ใช้กิจกรรมการเข้าทรง และกิจกรรมบันเทิงอื่น ลักษณะทางดนตรีเป็นการขับร้องหรือเจรียงและบรรเลงประกอบด้วยเครื่องดนตรีประเภทสี คือ ตรัว และเครื่องเป่าอย่างปี่อ้อเป็นหลัก มีสก็วลเป็นเครื่องกำกับจังหวะอย่างน้อย ๑ ใบ

เครื่องดนตรีวงกันตรึม

เครื่องดนตรีที่ใช้ในวงกันตรึม มีจำนวนน้อยชิ้นสะดวกในการผสมวงและเคลื่อนที่ มีผู้กล่าวถึงเครื่องดนตรีในวงกันตรึมไว้ดังนี้

ปี่อ้อเป็นเครื่องดนตรีประเภทเครื่องเป่า ธนิต อยู่โพธิ์ (๒๕๑๐ : ๗๒-๗๓) อธิบายว่า ปี่อ้อเป็นเครื่องดนตรีโบราณของไทย นับว่าเป็นเครื่องดนตรีที่ร่วมอยู่ในวงเครื่องสายมาก่อน ต่อเมื่อใช้ขลุ่ยเพียงออและขลุ่ยหลีบเข้าประสมแทนแล้ว ปี่อ้อจึงหายไป ปี่อ้อ นี้ไม่ปรากฏในการประสมวงดนตรีไทยในปัจจุบัน คงใช้เฉพาะในการประสมวงกันตรึมและ มโหรีเขมรเท่านั้น (ศักดิ์ชัย หิรัญรักษ์. ๒๕๓๕) หากขาดคนรุ่นใหม่ที่จะศึกษาฝึกหัดเพื่อสืบทอดอย่างจริงจัง ประกอบกับผู้บรรเลงปี่อ้อที่มีอยู่ในปัจจุบันที่มีความสามารถ ล้วนเป็นผู้สูงอายุทั้งสิ้น ทั้งการฝึกหัดเพื่อถ่ายทอดหรือสืบทอด ก็ไม่มีการจดบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร เป็นแต่เพียงบอกด้วยวาจาจากความทรงจำเท่านั้น

ปี่อ้อ เป็นเครื่องเป่าประเภทลิ้นคู่ ทำจากไม้ อ้อ ใช้ไม้หนึบให้แบน สวมเข้ากับลำตัวปี่ซึ่งนิยมทำจากไม้ไผ่แก้ว การประดิษฐ์ขึ้นและบรรเลงทำได้ยาก อีกทั้งยังชำรุดง่าย บรรเลง ทำหน้าที่เป็นประธานของวงให้เสียงโหยหวน ใช้เป็นหลักในการเทียบเสียง

๔. ขลุ่ย	๑	เลา
๕. ฉิ่ง	๑	คู่
๖. กรับ	๑	คู่
๗. ฉาบเล็ก	๑	คู่

ผู้เล่นดนตรีประมาณ ๖-๘ คน มีนักร้องชาย-หญิง โดยทั่วไปนิยมให้มีชาย ๒ คน หญิง ๒ คน อย่างไรก็ตามถ้าเครื่องดนตรีตามที่กล่าวข้างต้นมีไม่ครบ อนุโลมให้มีได้คือ

๑. กลองกันตรึม	๑	ลูก
๒. ซอ	๑	คัน
๓. ฉิ่ง	๑	คู่
๔. ฉาบเล็ก	๑	คู่

การประสมวงกันตรึมมีผู้ศึกษาและให้ข้อมูลไว้ดังนี้ สุริยา สอดส่องเกษ (๒๕๓๗ : ๑๑-๑๒) อธิบายไว้ว่า วงกันตรึมมี ๒ แบบ คือ วงแบบดั้งเดิม และวงที่ใช้กับการละเล่นกันตรึมในปัจจุบัน

วงกันตรึมแบบดั้งเดิม มีเครื่องดนตรี คือ

๑. ตรวเอก (ซอกันตรึม)	๑	คัน
๒. เปียออ (ปี่อ้อ)	๑	เลา
๓. ขลุ่ยหรือปี่ญี่น	๑	เลา
๔. สะโกล (กลองกันตรึม)	๒	ลูก
๕. ฉิ่ง	๑	คู่
๖. ฉาบเล็ก	๑	คู่
๗. กรับ	๑	คู่

วงกันตรึมแบบปัจจุบัน มีเครื่องดนตรีคือ

๑. ตรวเอก (ซอกันตรึม)	๑	คัน
๒. สะโกล (กลองกันตรึม)	๒	ลูก
๓. ฉิ่ง	๑	คู่
๔. ฉาบเล็ก	๑	คู่
๕. กรับ	๑	คู่

ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสะดวกและความพอใจของเจ้าภาพด้วย เพราะปัจจุบันพบการนำเครื่องดนตรีชนิดอื่นเข้ามาประสมในวงกันตรึมหลายชนิดเพื่อความสนุกสนานครึกครื้น เช่น เบส ไวโอลิน จั๊เปย เป็นต้น

พูน สามสี (๒๕๔๔ : ๙-๑๐) กันตรึม เป็น วงดนตรีพื้นบ้าน เครื่องดนตรีในวงกันตรึมโดยทั่วไป ประกอบด้วยเครื่องดนตรี ดังนี้

๑. โทน (สก็่วล)	๑	คู่
๒. ปี่อ้อ	๑	เลา
๓. ซอ (ตรว)	๑	คัน
๔. ฉิ่ง	๑	คู่
๕. ฉาบ	๑	คู่
๖. กรับ	๑	คู่

คนเล่นกันตรึมในสมัยก่อนนั้น ประกอบไปด้วยนักร้องและนักดนตรีไม่เกิน ๕ คน แยกเป็น นักดนตรี จำนวน ๔ คน และนักร้องตีกลองกันตรึมด้วยจำนวน ๑ คน และมีเครื่องดนตรีประกอบไปด้วย

๑. กลองกันตรึม	๒	ใบ
๒. ซอกกลาง	๑	คัน
๓. ปี่อ้อ	๑	เลา
๔. นักร้องหญิง	๑	คน

(ถ้ามี)

ส่วน ฉิ่ง ฉาบเล็ก และกรับ อย่างละ ๑ คู่ บางครั้งผู้ชมหรือชาวบ้านก็ช่วยตี และที่สำคัญ กลองกันตรึมนั้นสามารถตีได้ด้วยคน คน เดียว และใช้สองคนสองใบก็ได้ ส่วนใหญ่คนตีกลองจะทำหน้าที่เจี๊ยมหรือขับร้องด้วย เพราะคนสี่ซอจะขับร้องไม่สะดวกเท่าเครื่องมืออื่น

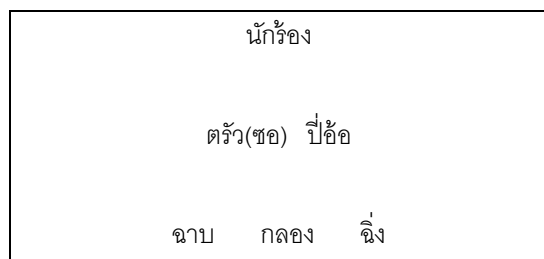
ในการศึกษางานภาคสนาม นายโบราณ จันทร์กลิ่น (สัมภาษณ์, ๒๕๕๕) สานิตวงกันตรึม ประกอบด้วย

๑. ปี่อ้อ	๑	เลา
๒. กลองกันตรึม	๑	คู่
๓. ตรวกลาง	๑	คัน
๔. ฉิ่ง	๑	คู่
๕. ฉาบเล็ก	๑	คู่

รูปแบบการบรรเลวงกันตรึม เป็นการบรรเลงแบบวงดนตรีพื้นบ้าน ที่มีรูปแบบไม่ตายตัว มีเครื่องดนตรีน้อยชิ้น การจัดตำแหน่งและการวางวงดนตรี จึงขึ้นกับจำนวนผู้บรรเลง จำนวนเครื่องดนตรีและ

ลักษณะของสถานที่บรรเลงเป็นหลัก นักดนตรีนั่งล้อมวงหันหน้าเข้าหากัน กลองกับซออู้จะต้องมองหน้ากันเห็นชัดเจน แต่เมื่อบรรเลงแบบเป็นทางการหรือตั้งวงหน้าเวทีรูปแบบการจัดวงมีการจัดเปลี่ยนตามความเหมาะสม เช่น ตีรวกลาง และปี่อ้อ อยู่ตรงกลางวง ส่วนกลองกันตรึม อยู่ด้านหลัง ด้านหน้าสุดเป็นส่วนของนักร้องชาย-หญิง

ตัวอย่างผังการจัดวง

การประสมวงแต่เดิมใช้เครื่องเป่า ๒ ชนิดก็ได้ โดยใช้ปี่อ้อเป็นหลัก อาจใช้ปี่อ้อกับปี่สลับ หรือ ปี่อ้อกับขลุ่ย ก็ได้ ทั้งนี้แยกกันคนละฟากวง ส่วนกลองมักจะมี ๒ ใบ เพราะให้เสียงที่เร้าใจและผลัดกันบรรเลง ผู้บรรเลงมักนั่งคู่กันจะได้บอกหน้าทับและเล่นจังหวะได้กระชับขึ้น ทั้งนี้ไม่กำหนดตายตัว เพียงแต่เป็นเรื่องของความสะดวกและลักษณะของสถานที่การเห็นหน้าตาของผู้บรรเลงเป็นส่วนประกอบเพิ่มในการจัดวงดนตรี

บทเพลงกันตรึม

ท่วงทำนองและจังหวะเพลงกันตรึม มีลักษณะที่โดดเด่นกระชับเร้าใจผู้ฟังเป็นส่วนใหญ่ ด้วยเสียงซอและเสียงกลอง ส่วนเสียงปี่อ้อ ช่างชวนให้คิดชวนให้ติดตามอย่างลึกซึ้ง เมื่อประกอบกับเสียงเอื้อนอย่างพินบ้านสำเนียงเขมรด้วยแล้ว ยิ่งพาให้กลับไปฟังอย่างตั้งใจ ทำนองและจังหวะ ทำนองหมายถึงชื่อทำนองเพลง ไม่เกี่ยวกับคำร้องซึ่งสามารถเปลี่ยนไปได้ ส่วนจังหวะหมายถึง กระบวนการตีกลองหรือหน้าทับตามทำนองเพลงที่ใช้เล่นในวงกันตรึม

บทร้องแต่ละบทมีจังหวะและลีลาแตกต่างกันไปมีจำนวนมาก ภูมิจิตร เรื่องเดช (๒๕๒๗ : ๑๗๐) กล่าวไว้ว่านายปิ่น ดีสม ศิลปินแห่งชาติ ได้รวบรวมบทเพลงกันตรึมไว้ประมาณ ๒๒๔ ทำนอง บทเพลงและทำนองจำแนกได้ ๓ ประเภท ดังนี้

๑. บทเพลงชั้นครูหรือเพลงครู ใช้บรรเลงนำก่อนเพลงอื่น ๆ ท่วงทำนองช้าโหยหวน ได้แก่ เพลงชวาย จุมเวือด แซรียประเชอร แซรียสะเดิง ละลีย เป็นต้น

๒. บทเพลงสำหรับชบวนแห่ ทำนองเน้นความสนุกสนาน ใช้บรรเลงประกอบการขับร้อง นิยมรำไปพร้อม ๆ กัน ได้แก่ เพลงชมโปงเซาะทม รำพาย ตีรอมตุม อันซองแซงนบ เกาะเบอมแบง อีเกิด เกาะกรอก ออกยม และพนมสรวจ เป็นต้น

๓. บทเพลงเบ็ดเตล็ด เป็นบทเพลงที่มีทำนองและลีลาที่รวดเร็ว เร่งเร้า สนุกสนาน นิยมใช้บรรเลงบนเวทีการแสดงหรือในงานพิธี ได้แก่ เพลงงูตึก เคมาแม อาโย (อาโยลำแบ อาโยพิมพวง อาโยสวระยัง อาโยกลาย อาโยจ๊ะ) อมตูกตูก อมตูกทม จงนารี รำเปี้ยย ักญักญเจก กะโนบติงตอง นอรแกล แกวนอ กันเตรย กัจปกา ปกากริก-ปกาโรย ต่ำแรยยูลได สักรวา เป็นต้น

ภูมิจิตร เรื่องเดช (๒๕๒๗) แบ่งการบรรเลงเพลงกันตรึมเป็น ๔ ประเภท คือ

๑. บทเพลงชั้นสูงหรือเพลงครู แสดงถึงความกตัญญูต่อครูบาอาจารย์และกราบไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ เพื่อให้มีความมั่นใจเป็นขวัญกำลังใจในการแสดง จัดว่าเป็นเพลงที่มีความไพเราะ ใช้บรรเลงนำก่อนเพลงอื่น ๆ ท่วงทำนองจะเป็นทำนองที่ช้าโหยหวน ได้แก่ เพลงชวายจุมเลือก ซเรียเชิร ซเรียสะเดิง

๒. บทเพลงสำหรับชบวนแห่ ใช้บรรเลงในชบวนแห่ต่าง ๆ เป็นเพลงที่มีท่วงทำนองจังหวะสนุกสนาน เช่น เพลงชมโปงเซาะทม รำพาย

เตรียมตม อันซอซแนวนม เกาะเบอมแบง อิกิด
เกาะกรอก

๓. บทเพลงเบ็ดเตล็ด เป็นเพลงที่มีจังหวะเร้าร้อนสนุกสนาน มักใช้บรรเลงบนเวทีการแสดง เช่น เพลงงูตึก จอห์นารี กัญญะเจก ลำเรียว ยูไล กัดเตรีย กักปกา

๔. บทเพลงประกอบการแสดง ใช้บรรเลงประกอบการแสดงทั่ว ๆ ไป เช่น เพลงกะโนบ ดิงตอง เรือมอันเร เรือมอ้ายย เรือมมะมัวต และการรำฟ้อนต่าง ๆ

คณะนายพูน สามสี (๒๕๔๘ : ๙-๑๐) ได้จัดและนำมาเล่นในงานมงคลต่างๆ เช่น งานโกนจุก บวชนาค งานแต่งงานหรืองานเทศกาลต่าง ๆ งานฉลองสมโภชต่าง ๆ แบ่งออกเป็น ๓ ประเภท คือ

๑. ทำนองและจังหวะ เพื่อเล่นบทไหว้ครู ซึ่งถือว่าเป็นบทเพลงครู หรือเพลงชั้นสูง เป็นบทเพลงที่มีความไพเราะแสดงความศักดิ์สิทธิ์ เป็นเพลงที่ใช้บรรเลงนำก่อนเพลงอื่นๆ ท่วงทำนองจังหวะจะช้าไถยหวาน เช่น เพลงสวายจุมเวือต เพลงชเรียชเตีร ชเรียชเต็ง กัมปรอช เป็นต้น

๒. ทำนองและจังหวะ สนุกสนาน ใช้บรรเลงประกอบการขับร้อง บรรเลงเข้าขบวนแห่ในงานพิธีต่าง ๆ เช่น รำฟาย ตริอมตม อันซอซแนวนม อิกิดเกาะกรอก ออกยมุ เกาะเปือนแบง พนมชรีจ ฯลฯ

๓. ทำนองและจังหวะบรรเลงบนเวที หรือบรรเลงในโรงปะรำพิธี เรียกว่าทำนองเบ็ดเตล็ด จะมีทำนองและจังหวะเร้าสนุกสนาน เช่น กันเตรีย โมเวงูตึก คเมาแม บทอ้ายยต่าง ๆ เช่น อ้ายยลำแบ อ้ายยพิมพวง อ้ายยกลาย อ้ายยซารยัง อ้ายยจัย อ้ายยเมี้ย ชักรวา อมตูกตูก อมตูกทม รัมเปย กันจัญเจก ปการันเจก จอห์นารี กระโนบดิงตอง นอระกาวลาย ประกอบการแสดงเช่น กระโนบดิงตอง เรือมอ้ายย เรือมมะมัวต เรือมอันเร มงกัวลจองได เป็นต้น

ทำนองกลุ่มที่ ๒ และ ๓ นี้ เป็นที่สนุกสนานคุ้นเคยกันมาก เนื่องจากเพลงกันตรึมเป็นบทเพลงที่เก่าแก่ เกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่ของชาวอีสานใต้ ที่มีวัฒนธรรมคล้ายคลึงกับชาวเขมร ทำนองเพลงกันตรึมเป็นทำนองเพลงสั้น ๆ เพลงต่าง ๆ ใช้สำหรับงานพิธีกรรมต่าง ๆ ใช้ประกอบการละเล่นและบรรเลงเพื่อความบันเทิง ดังนั้นจึงแบ่งกลุ่มเพลงตามหน้าที่ที่ใช้ประกอบเป็น ๔ ประเภทใหญ่ ๆ คือ

๑. เพลงครู ใช้บรรเลงและขับร้องสำหรับไหว้ครู

๒. เพลงแห่ ใช้บรรเลงสำหรับขบวนแห่ในงานพิธีต่าง ๆ

๓. เพลงเบ็ดเตล็ด ใช้บรรเลงและขับร้องเบ็ดเตล็ด และอ้ายย ต่าง ๆ

๔. เพลงประกอบการแสดง การละเล่น ใช้บรรเลงและขับร้องประกอบการแสดงทั่ว ๆ ไป

เพื่อให้เกิดความชัดเจนในชื่อและความหมายจึงขออธิบายความหมายจากชื่อเพลงและหน้าที่ของเพลงประเภทต่าง ๆ ดังนี้

๑. บทเพลงชั้นสูงหรือเพลงครู จัดเป็นเพลงที่มีความไพเราะ แสดงถึงความศักดิ์สิทธิ์รำลึกถึงครูบาอาจารย์ เป็นเพลงสูงชั้นครูใช้บรรเลงนำก่อนบทเพลงอื่น ๆ อันมีท่วงทำนองส่วนใหญ่ เป็นทำนองที่ช้าไถยหวานใช้เป็นเพลงเริ่มฝึกหัดได้แก่ สวายจุมเวือต แชเรียประเชอร แชเรียสะเดือร ละลีย

๒. บทเพลงสำหรับขบวนแห่ ใช้บรรเลงในขบวนแห่ต่างๆ เป็นเพลงที่มีท่วงทำนองจังหวะที่สนุกสนาน ใช้ในงานมงคล มีความเร็วปานกลาง ได้แก่ ชมโปงเซาะทม รำฟาย ตริอบตม อันซอซแนวนม กะเปือมเบง ปรีอิกิด เกาะกรอก ออกยมุ พนมชรีจ (ชรีจ)

๓. บทเพลงเบ็ดเตล็ด เป็นเพลงที่มีจังหวะลีลาเร้าสนุกสนาน มักใช้บรรเลงบนเวทีการแสดง เช่น โมเวงูตึก จอห์นารี กัญญะเจก ต่ำเรียวยูไล นอระกอล กัดเตรีย กักปกา ปการิก-

ปกาโรย คเมาแม (เขมาแม) สักกุวา อมตูกตุจ
อมตูกทม รัมเปีย ปการันเจก ฯลฯ กลุ่มอายัย เช่น
อาโยล่ำแบ อาโยพิมพวง อาโยสวาระยัง อาโยกลาย
อาโยจีจะ

๔. บทเพลงประกอบการละเล่น
(ปัจจุบันเป็นการแสดง)ใช้ประกอบการละเล่นทั่ว ๆ ไป
เช่น เรือม (รำ) กระโน้บติงตอง ใช้เพลงกระโน้บติงตอง
(สะท้อนถึงชีวิตความเป็นอยู่ที่ใกล้ชิดธรรมชาติ ลีลา
ท่าทางเลียนแบบท่าของตั๊กแตน)

เรือมอายัย ใช้เพลงแซรียสะเตือร
เพลียง บันแซร กาบเป มลบโดง อันซอซแซนญนบ
ตำเรี้ยยูไล แล้วจบด้วยเพลง กัดปกาและซาปดาน
เรือม มมัวต ใช้เพลงไหว้ครู มลบ
โดง และเพลงอ่ำลา ซึ่งใช้เพลงกัดปกาและซาปดาน
เรือมอันเร เพลงเข็บ-เข็บ กัญจัญเจก
เจก อมตูก กัดปกา

พิธีบายศรี ใช้เพลง มงกัวลจองได
ใช้ประกอบการละเล่น เรือมกันตรึมฯ ชุดเรือม
กันตรึม ใช้เพลง อายัยซวาระยัง เข็บ-เข็บ กัญจัญเจก
อมตูก กัดปกา

ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า ทำนองและจังหวะที่ใช้
บรรเลงในวงกันตรึมมีหลายเพลง แบ่งเป็น ๔ กลุ่มใหญ่
คำร้องไม่นิยมร้องเป็นเรื่องเป็นราวมากนัก นิยมร้อง
เป็นบทเบ็ดเตล็ด โดยคิดเนื้อร้องให้เหมาะสมกับงานที่
ไปแสดง การร้องเพลงกันตรึมเริ่มต้นที่บทไหว้ครูก่อน
ทุกครั้ง ตามด้วยบทเบ็ดเตล็ด ลักษณะเช่นเดียวกับบท
เพลงปฏิพากย์ของภาคกลาง บทเบ็ดเตล็ดของกันตรึม
มีหลายลักษณะเช่น (ภูมิจิต เรื่องเดช. ๒๕๒๗ :
๑๗๐)

๑. บทชมความงาม ความดีของ
ชาย-หญิง

๒. บทเกี่ยวพาราสี ผาგრัก

๓. บทไถ่โลม ปฏิโลม

๔. บทสั่งสอนแต่โบราณ

๕. บทพรรณนาความงามของ

ธรรมชาติ,ชีวิต

หญิง

๖. บทรำพึงรำพัน

๗. บทประวัติของนักร้องชาย-

๘. บทเปรียบเปรยอุปมา-อุปไมย

๙. บทอาลัยอาวรณ์ โศกเศร้า

๑๐. บทแข่งขัน ปฏิภาณไหวพริบ

๑๑. บทสู้ขวัญ

๑๒. บทเล่าเรื่อง

๑๓. บทรำล้า

พิธีกรรม

พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับกันตรึม พบพิธีไหว้ครู
กันตรึมก่อนบรรเลงและไหว้ครูประจำปีจะเริ่มจัดขึ้นเป็น
งานใหญ่ พิธีไหว้ครูกันตรึมปกติเป็นพิธีไหว้ครูก่อนการ
แสดงไม่ว่างานใด ๆ ก็ตาม ก่อนแสดงต้องมีพิธีไหว้ครู
เพื่อเป็นมงคลทั้งผู้เล่นและผู้ดู เครื่องไหว้ครูการแสดง
กันตรึม

ในการไปเล่นดนตรีทุกครั้ง ก่อนเริ่มการ
แสดงจะทำพิธีไหว้ครูเพื่อรำลึกถึงบุญคุณของครูที่เคย
สั่งสอนมา เครื่องบูชาในพิธีไหว้ครู แบบเต็มรูปแบบ
ของคณะนายพูน สามสี และนายโบราณ จันทกรลิน
(สัมภาษณ์, ๒๕๕๕) ประกอบด้วย

๑. เงิน ๒๐ บาท

๒. ผ้าขาว ๑ ผืน

๓. ฐูป ๑ คู่ เทียน ๑ คู่

๔. กรวยดอกไม้ ๕ กรวย (ชั้น ๕)

๕. ข้าวสาร ๑ ถ้วย ใบพลู ๒ ใบ

วางบนข้าวสารกับเงินเหรียญบาท ๑ เหรียญ

๖. อาหารคาว(นิยมไก่สุก ๑ ตัว)

๗. ข้าวสุก ๑ ถ้วย

๘. เหล้าขาว ๑ ขวด

๙. บุหรี่ ๕ มวน

๑๐. หมากพลู ๕ คำ

๑๑. น้ำ ๑ ขวด อาจมี น้ำอัดลม

๑-๒ ขวด

๑๒. ผลไม้ตามฤดูกาล

นอกจากนี้ในการแสดงยังมีเครื่อง
ให้ครูการแสดงกันตรึม ที่แตกต่างกันเล็กน้อย ได้แก่

๑. เงิน ๒๑ บาท ๕๐ สตางค์
๒. ผ้าขาว ๑ ผืน
๓. ฐูป ๑ คู่ เทียน ๑ คู่
๔. กรวยดอกไม้ ๕ กรวย
๕. ข้าวสาร ๑ ถ้วย ใบพลู ๒ ใบ

กับเหรียญสลึง ๑ เหรียญ วางบนถ้วยข้าวสาร

๖. อาหารคาวมีหัวหมู หรือไก่ต้ม
 - ๑ ตัว หรือจะใช้เนื้อไก่ เนื้อหมู
 ๗. เนื้อปลา เนื้อวัว อย่างใดอย่าง
- หนึ่งก็ได้ ๑ ถ้วย

๘. ข้าวสุก ๒ ถ้วย
๙. บุหรี่ ๕ มวน
๑๐. หมากพลู ๕ คำ
๑๑. เหล้า ๑ ขวดหรือ ๒ ขวด
๑๒. แป้งหอม ขมิ้น น้ำอบ

น้ำหอม (พอประมาณ)

๑๓. ผลไม้ต่างๆ กล้วย ส้ม
- เงาะ ละมุด หรือของหวานต่าง ๆ

ครูหัวหน้าวงนำเครื่องดนตรีวางรวมกัน และ
เป็นผู้กระทำพิธีนำให้ครู ผู้ร่วมวงปฏิบัติตาม เช่น
ประพรมเครื่องหอมแก่เครื่องดนตรี ต่อจากนั้นจึงเริ่ม
บรรเลงได้ ในปัจจุบันอาจตัดเครื่องบูชาออกไปบ้าง
เพื่อความสะดวกรวดเร็วก็มี ทั้งนี้ก็แล้วแต่แล้วแต่
เจ้าภาพจัดหามาให้ เมื่อให้ครูเสร็จแล้วก็เริ่มบรรเลง
เพลงต่าง ๆ การบรรเลงจะเริ่มเพลงให้ครูก่อน
จากนั้นจึงบรรเลงเพลงอื่น ๆ ดังนั้นก่อนเริ่มฝึกหัดเรียน
และก่อนบรรเลงจึงต้องมีการให้ครูเสมอเครื่องบูชา
ให้ครู ทุกวงมักคล้ายกันแต่อาจต่างกันในส่วนของ
รายละเอียดปลีกย่อยแต่ยังมีเครื่องบูชาชุดใหญ่
เช่นเดียวกันประกอบไปด้วย

๑. เงินบูชาครู (๒๐, ๒๑ บาท ๕๐
- สตางค์ หรือ ๑๒ หรือ ๖ บาท สุดแล้วแต่ครู)

๒. บายศรี (ข้าวสารใส่ถ้วย ๑ ถ้วย
ใบพลู ๒ ใบ กับเหรียญสลึง ๑ เหรียญ วางบนข้าวสาร)

๓. ฐูป ๑ คู่ เทียน ๑ คู่
 ๔. กรวยดอกไม้ ๕ กรวย
 ๕. อาหารคาว มีหัวหมู หรือไก่ต้ม
- ทั้งตัว ๑ ตัว หรือเนื้อไก่ เนื้อหมู เนื้อปลา
- เนื้อวัว อย่างใดอย่างหนึ่งเพียง ๑ ถ้วย

๖. สุรา (เหล้าโรง ๑-๒ ขวด)
๗. ข้าวสุก ๒ ถ้วย
๘. ผ้าขาว ๑ ผืน
๙. บุหรี่ ๕ มวน
๑๐. หมากพลู ๕ คำ
๑๑. แป้งหอม ขมิ้น น้ำอบ น้ำหอม

(พอสมควร)

๑๒. ผลไม้ต่างๆ ตามฤดูกาล เช่น
- กล้วย ส้ม เงาะ หรือขนมหวานต่าง ๆ

นอกจากนี้การให้ครู ที่เป็นการเริ่มเรียน ที่ให้
ความสำคัญเฉพาะครูกันตรึมที่ล่วงลับไปแล้ว ก่อน
การบรรเลงวงกันตรึมทุกครั้ง ผู้ทำหน้าที่เป็นหัวหน้าวง
มักเป็นผู้ประกอบพิธีกรรม เครื่องพิธีในการบูชาครูของ
ดนตรีกันตรึม ประกอบด้วย

๑. ไก่ต้มสุก	๑	ตัว
๒. เหล้าขาว	๑	ขวด
๓. พานหมากพลู	๑	ชุด
๔. ข้าวสาร	๑	ชาม
๕. ข้าวสุก	๑	ชาม
๖. ไข่ต้มสุก	๑	ฟอง
๗. กรวยดอกไม้	๕	กรวย
๘. เทียน	๔	เล่ม
๙. แก้วน้ำ	๑	ใบ
๑๐. ชันน้ำมันต์	๑	ใบ
๑๑. เงิน	๒๐	บาท

พิธีกรรมเริ่มที่นักดนตรีนำเครื่องดนตรีคือ
กลองกันตรึม ๒ ใบ วางนอนกับพื้น วางทับด้วยตรัว

กลาง ปี่อ้อ จิงและฉาบ นักดนตรีจุดเทียนปักที่เครื่องดนตรี ส่วนหัวหน้าวง ตระเตรียมเครื่องเช่นสังวैया มี ขามข้าว ขามไก่ ไซ้ตัมสุก เป็นต้น ปักเทียนบนพาน จากนั้นจึงบริกรรมทำนํ้ามนต์อัญเชิญครูรับเครื่องเช่น ประพรมนํ้ามนต์ที่เครื่องดนตรี ประพรมที่ตัวเอง นักดนตรี จากนั้นส่งขันนํ้ามนต์ให้นักดนตรีดื่มคนละ เล็กน้อยทุกคน

เมื่อประกอบพิธีกรรมเสร็จเรียบร้อยแล้วจึง หยิบเครื่องดนตรี บรรเลงเพลงสวैयाจุมเวือด เป็น เพลงไหว้ครู ต่อจากนั้นบรรเลงเพลงอื่น ๆ ตาม ต้องการ บางเพลงมีการขับร้อง ในวงกันตรึมเครื่องดนตรีประเภทดำเนินทำนองมี ตรวกลาง ปี่อ้อ ในบาง วงมีขลุ่ย เครื่องดนตรีเหล่านี้ปรับระบบเสียงเท่ากันและ เมื่อบรรเลงมีความกลมกลืนกันมาก โดยเฉพาะเมื่อ บรรเลงคลอเคล้ากับการเจริญ หรือขับร้องกันตรึมที่ เป็นการแสดงหรือชวอนแห่ บทเพลงจึงมีการปรับตาม แนวของสถานการณ์ที่วงกันตรึมไปร่วมบรรเลง ประกอบกิจกรรมนั้น ๆ

การแต่งกาย

การแต่งกายของนักดนตรีและนักร้อง ของวงดนตรีพื้นบ้านกันตรึม มักนิยม แต่งกายตามสบาย หรือ แต่งตามประเพณีนิยมของท้องถิ่นก็ได้ หรือการแต่งกายตามสมัยนิยม

ผู้ชาย นุ่งโจงกระเบนมีผ้าไหมคาดเอว สวมเสื้อคอกลมแขนสั้น สีอะไรก็ได้ ใช้ผ้าไหมคล้องพาดไหล่ทั้งสองข้าง โดยให้ชายผ้าห้อยอยู่ทางด้านหลังทั้ง ๒ ข้าง

ผู้หญิง นุ่งผ้าขึ้นใหม่พื้นเมือง เสื้อแขนกระบอกจะมีผ้าใบเฉียงห่มทับก็ได้ไม่มีก็ได้

ส่วนการแต่งกายตามสมัยนิยม ทั้งชายและหญิงจะแต่งชุดสากล หรือชุดสุภาพทั่วไป ได้แก่ ชุดสากลทั่ว ๆ ไป

ผู้ชาย สวมกางเกงขายาว เสื้อแขนยาว ผูกเนคไท สวมรองเท้าสูงเท้า ครอบชุด

ผู้หญิง สวมชุดติดกัน หรือชุดคนละท่อน เสื้อตัวหนึ่งกระโปรงตัวหนึ่ง คาดเข็มขัด กระโปรงยาวครึ่งน่อง สวมรองเท้าส้นสูง

ทั้งนี้ลักษณะการแต่งกาย นักดนตรีและนักร้องชายหญิงไม่มีแบบแผนเป็นกฎเกณฑ์ นิยมแต่งตามสะดวกสบาย ทันสมัยและถูกใจผู้ชม

เวทีการแสดง

การเล่นเพลงพื้นบ้านกันตรึม แต่เดิมไม่มีเวที เฉพาะเจ้าภาพในงานจัดที่นั่งให้วงกันตรึม บรรเลงบนบ้านหรือหาที่บนศาลา โดยมีแขกหอมล้อมฟังอยู่รอบ ๆ ข้าง แต่ต่อมาได้มีการปลูกโรงหรือยกเวทีสูง ไม่มีฝาปิดปล่อยให้โล่งทั้ง ๔ ด้าน ดูได้รอบเวทียกพื้น นักดนตรีนั่งเป็นวงที่พื้นเวที ค่อนไปทางด้านหลัง นักร้องยืนด้านหน้าหรือด้านข้างวงร้องและรำประกอบทำนอง สลับกันชาย-หญิง เป็น คู่ ๆ หรือชายหนึ่งคน ร้องโต้ตอบกับนักร้องหญิงสองคน แล้วแต่เนื้อและทำนองที่นักดนตรีสืบทอด ขึ้นทำนองเพลง

หากเป็นการบรรเลงประกอบการแสดงบทเวที มีที่นั่งรวมกันบนตั่งหน้าเวที นั่งพื้น นั่งเก้าอี้ตามแต่เจ้าภาพจัดหาได้ ตำแหน่ง สามารถอยู่กลางเวที ข้างเวที ตามความเหมาะสมสวยงาม

บทบาทและหน้าที่ของวงกันตรึม

วงกันตรึมเป็นวงที่แพร่หลายในหมู่ชาวไทยเชื้อสายเขมรแถบจังหวัดสุรินทร์ บุรีรัมย์ และศรีสะเกษ แม้ในปัจจุบันมีการประยุกต์ให้เข้ากับค่านิยมของผู้คนร่วมสมัยบ้าง แต่วงกันตรึมก็ยังคงอยู่ในความสนใจของผู้คนในสังคมระดับหนึ่ง การนำวงกันตรึมไปบรรเลงจึงมีทั้งงานที่เกี่ยวกับอวมงคลและงานมงคล งานเทศกาลต่าง ๆ และการเลือกใช้เพลงจึงอยู่ที่สถานการณ์ หรือโอกาสของงาน เรียกได้ว่ากันตรึมนิยมเล่นทุกโอกาส

งานที่ใช้เล่นวงกันตรึม ที่เกี่ยวกับการทวงเจ้าเข้าผี ได้แก่การบรรเลงในพิธีโจลมะมัวต บองบ็อด เป็นต้น การนำมะมัวตไปเล่นในพิธีรักษา มีการตั้ง

ประจำพิธีกลางบ้าน วงดนตรีที่นำไปเล่นมีเครื่องดนตรี คือ ปี่อ้อ ต่รว แคน กลองกันตรึม จิ้งและฉาบ นอกจากการเล่นในพิธีจะมีวัดแล้ว งานที่นำวงกันตรึม ไปเล่นมีงานแต่งงาน งานโกนจุก งานบวช งานเข้าพรรษา ออกพรรษา ทำบุญฉลองอัฐิ งานฉลองกฐิน งานเฉลิมฉลองปีใหม่ สงกรานต์ ลอยกระทง และเทศกาลงานบุญต่าง ๆ งานขึ้นบ้านใหม่ ฉลองอาคาร สะพาน ศาลา อาคาร สระน้ำ และเล่นตามความเชื่อของคนในท้องถิ่น การที่วงกันตรึมได้เข้าไปมีบทบาทในวิถีชีวิตที่เป็นประเพณีท้องถิ่นอย่างกว้างขวางเช่นนี้ ทำให้มีการสืบทอดและฝึกฝนศิลปินพื้นบ้าน เพื่อรับช่วงศิลปวัฒนธรรมด้านนี้ต่อไป

คุณค่าและความสำคัญ

กันตรึมเป็นการศิลปะพื้นบ้าน ที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของบรรพชนที่งดงาม ล้ำค่า เป็นมรดกทางภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ บ่งบอกความเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่นและให้คุณค่าทางด้านต่าง ๆ ดังนี้คือ (พรรณราย คำโสภา . ๒๕๔๒ : ๒)

คุณค่าทางสังคม การละเล่นพื้นบ้านเป็นกิจกรรมร่วมกันของชุมชน เป็นการร่วมมือร่วมใจกัน แสดงความสามัคคี โดยร่วมกันเล่นร่วมกันร้อง ร่วมกันแห่ขบวนให้ครึกครื้นสนุกสนาน และได้เรียนรู้กฎเกณฑ์ของประเพณีของสังคมนั้น ๆ การได้ร่วมคิดร่วมทำกิจกรรมก่อให้เกิดความเป็นเพื่อน มีความรักผูกพันสามัคคี เกิดความรับผิดชอบในฐานะที่ทุกคนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม

คุณค่าทางด้านจิตใจ การละเล่นพื้นบ้านเป็นการแสดงออกถึงความสุนทรีย์ที่ทำให้เกิดความสุขจิตใจชุ่มชื่นด้วยศรัทธาที่ได้ร่วมกันประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ เป็นความรู้สึกที่ออกมาจากภายใน ความสนุกสนานเพลิดเพลิน ความยิ้มแย้มแจ่มใสเข้าหากัน การแต่งกายสวยงาม เสียงดนตรีที่ไพเราะ ช่วยทำให้บรรยากาศเต็มเปี่ยมไปด้วยความอบอุ่น ความมีน้ำใจ ความสุขที่แท้จริงคือความสุขที่สะท้อนออกจากใจและ

ปรากฏแสดงทางสีหน้าภายนอกได้อย่างชัด เหมือนที่เรียกกันว่า “อิมบุญ”

คุณค่าทางวัฒนธรรม การละเล่นพื้นบ้านเป็นมรดกที่ล้ำค่าของทุกชาติทุกภาษา ที่สะท้อนภาพหลายด้านให้ปรากฏถึงความยิ่งใหญ่ของกลุ่ม เผ่า ชุมชนและประเทศ ทำให้เกิดความภาคภูมิใจในความ เป็นชาติของตนเอง วัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น มีวิถีชีวิตที่แตกต่างกันไปตามสภาพสิ่งแวดล้อมของสถานที่ตั้ง ดิน ฟ้า อากาศ น้ำ ป่าไม้ นิสัยใจคอ ความเชื่อ ภาษา ดนตรี อาหารการกิน ฯลฯ ทุกกลุ่มชนมีความรักในความเป็นตัวเรา ดังเช่นมีการขยายตลาดอาหารไทย หัตถกรรมไทย เป็นต้น

สภาพปัจจุบันและการเปลี่ยนแปลงทาง วัฒนธรรมของกันตรึม

จากการจัดประชุมสัมมนานักวิชาการ ศิลปินพื้นบ้านกันตรึม เพื่อระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันและการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของกันตรึม พบว่า

1. ด้านดนตรี พบว่า เครื่องดนตรีที่ใช้เป็นหลักในวงกันตรึมยังคงยึดเอาปี่อ้อและซอกันตรึม ในการดำเนินทำนอง โดยมีกลองกันตรึมเป็นเครื่องดำเนินจังหวะ และยังคงมี จิ้ง ฉาบประกอบจังหวะเช่นเดิม ปัจจุบันยังพบว่า ได้นำเครื่องดนตรีนอกวัฒนธรรมกันตรึมมาใช้บรรเลงด้วย

2. ด้านบทเพลง พบว่า ยังคงใช้บทเพลงดั้งเดิม บางเพลงได้ดัดทอนเพลงให้สั้นลง เพื่อให้เหมาะสมกับเวลาที่แสดงและความนิยม นอกจากนี้ยังได้นำบทเพลงสมัยนิยมเข้าร่วมบรรเลงประกอบ

3. ด้านรูปแบบของวง พบว่า ได้มีการปรับรูปแบบวงให้เหมาะสมกับการแสดง วงดนตรีมีขนาดเล็กลง มีการปรับรูปแบบของวงให้เหมาะสมกับงานที่แสดง

4. ด้านรูปแบบการแสดง พบว่า มีการปรับรูปแบบการแสดงให้เป็นตามสถานการณ์และความต้องการของผู้จ้างมากขึ้น เน้นความสนุกสนาน

มากขึ้น และยังมีการนำพร้องมาประยุกต์เป็นทำนองที่ทันสมัย นำการเดินแบบสมัยใหม่มาประกอบดนตรีและการร้อง

5. ด้านเทคโนโลยี พบว่า มีการนำเทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการแสดง เช่น ติดไมค์ที่เครื่องดนตรี นำเครื่องเสียงมาใช้ขยายเสียง เพื่อให้เกิดความดังครอบคลุมพื้นที่ทำการแสดง นำระบบแสงเข้ามาใช้เพื่อให้เกิดความตื่นตาตื่นใจของผู้ชมมากขึ้น นอกจากนี้เทคโนโลยีการสื่อสารยังทำให้กันตรึมแพร่หลายไปยังพื้นที่ต่าง ๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศมากขึ้น

6. ด้านเศรษฐกิจ พบว่า การจ้างงานยังคงมีอยู่ในระดับมาก เนื่องจากยังมีความนิยมกันตรึมอยู่มาก ทำให้มีการจัดระบบการจ้างให้เป็นระบบมากขึ้น และยังมีการจัดทำสื่อบันทึกการแสดงเพื่อจำหน่ายมากขึ้น

7. ด้านผลกระทบต่อสังคมและชุมชน พบว่า ในหลายชุมชนได้ให้ความสนใจในการอนุรักษ์กันตรึม องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นให้การสนับสนุนมากขึ้น นักวิชาการและศิลปินได้นำเข้าสู่ระบบการเรียนรู้ในโรงเรียนในรูปแบบหลักสูตรท้องถิ่น และสอนเป็นกิจกรรมทางดนตรีในโรงเรียน แต่ในบางพื้นที่ที่ชุมชน และองค์กรต่าง ๆ ขาดความพร้อมหรือไม่เห็นความสำคัญในวัฒนธรรมกันตรึม ก็จะเริ่มถดถอยและเสื่อมสลายไปจากชุมชนนั้น อาจเป็นเพราะวัฒนธรรมอื่นในประเทศหรือวัฒนธรรมต่างประเทศได้เข้ามามีบทบาทมากขึ้น

8. ด้านความต้องการของศิลปิน พบว่า ศิลปินกันตรึมต้องการให้รัฐและหน่วยงานของรัฐให้ความสำคัญในการสนับสนุน อนุรักษ์ และเผยแพร่กันตรึมให้จริงจังมากกว่านี้ สร้างกลไกของรัฐและเอกชนในการที่จะมีส่วนในการดำรงรักษากันตรึม

และปกป้องภูมิปัญญากันตรึมเพื่อให้ชุมชนหรือศิลปินในท้องถิ่นได้รับประโยชน์อย่างยุติธรรม

สรุป

กันตรึมเป็นวงดนตรี เป็นการแสดง เป็นเพลงร้องพื้นบ้านประจำถิ่นอีสานใต้ มีรากฐานจากดนตรีการเข้าทรงของชาวเขมร ถูกนำมาปรับใช้บรรเลง ขับร้องและแสดงในงานมงคลและอวมงคลในกลุ่มชาติพันธุ์เขมรแถบอีสานใต้ของประเทศไทย ประกอบด้วยเครื่องดนตรีที่สำคัญคือ ปี่อ้อ (เปยอ) ซอ(ตรัว) โทน (สกีวล) ฉิ่ง ฉาบเล็ก และผู้ขับร้อง ก่อนทำการบรรเลงต้องทำพิธีไหว้ครูก่อนการแสดง เครื่องประกอบพิธีประกอบด้วย โกล้อม กรวยดอกไม้ ธูปเทียน หมากพลู บุหรี่ เหล้า ข้าว น้ำหวาน ผ้าขาวและเงินไหว้ครู มีในจำนวนแตกต่างกันเล็กน้อย การแต่งกายนิยมแต่งตามประเพณีนิยมของท้องถิ่นและสมัยนิยมให้ดูเหมาะสมกับโอกาสและสถานที่ กันตรึมยังเป็นอัตลักษณ์ของกลุ่มชนที่มีคุณค่าความสำคัญด้านจิตใจ สังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มชนของชาติพันธุ์เขมรถิ่นอีสานใต้ สภาพปัจจุบันและการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของกันตรึม มีสภาพและการเปลี่ยนแปลงไปทั้งด้านเครื่องดนตรี บทเพลง รูปแบบของการแสดง นำวัฒนธรรมต่างถิ่นเข้าใช้ในการแสดง เพื่อให้เกิดความสนใจของผู้ชม รวมทั้งการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาใช้ในงานกันตรึม การอนุรักษ์กันตรึมในปัจจุบันยังคงได้รับการสนับสนุนจากรัฐและหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งของรัฐและเอกชนในระดับหนึ่ง บางพื้นที่ก็หดหายไปจากชุมชน หน่วยงานทางการศึกษาในพื้นที่หลายแห่งได้นำเข้าไปสู่ระบบการเรียนการสอน ทำให้เกิดการอนุรักษ์ สืบทอด และเผยแพร่ให้แก่เยาวชนรุ่นใหม่ในรูปแบบของการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียน

บรรณานุกรม

- ขุนบริบาลบุรีภัณฑ์. (๒๕๓๑). **จดหมายเหตุการเสด็จตรวจโบราณวัตถุสถาน มณฑลนครราชสีมา ของสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ พ.ศ. ๒๔๗๒**. กรุงเทพฯ.: มุลนิธิสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพและหม่อมเจ้าจางจิตรถนอม ดิศกุล.
- จารุบุตร เรืองสุวรรณ. (๒๕๑๙). **ของดีอีสาน**. กรุงเทพฯ : สำนักงานวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม.
- เจริญชัย ชนไฟโรจน์.(๒๕๒๖). **ดนตรีพื้นบ้านอีสาน**. เอกสารประกอบการสอน ภาควิชาดุริยางคศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมหาสารคาม.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (๒๕๔๐). **วัฒนธรรมไทยกับขบวนการเปลี่ยนแปลง**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธนิธ อยู่โพธิ์. (๒๕๑๐). **เครื่องดนตรีไทย**. ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พิมพ์ครั้งที่ ๒ กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร.
- นภดล พูลสวัสดิ์. (๒๕๓๐). รายงานวิจัยเรื่อง มาตราเสียงของปี่อ้อในจังหวัดสุรินทร์. คณะวิชาครุศาสตร์ วิทยาลัยครูสุรินทร์.
- _____. (๒๕๓๖). **รายงานวิจัยเรื่อง การทดลองสร้างปี่อ้อต้นแบบ**. คณะวิชาครุศาสตร์ วิทยาลัยครูสุรินทร์.
- นิวัฒน์ ศรีบุญนาท. (๒๕๔๘) **ครูพูน สามสี ภูมิปัญญาด้านศิลปการแสดงพื้นบ้านกันตรึม**. เอกสารประกอบการยกย่องเชิดชูเกียรติ เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ชุมชนและสังคมไทย มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.
- ปิ่น ดีสม. (๒๕๓๗). **บันทึกเพลงพื้นเมืองและการละเล่นพื้นเมือง**. (บันทึกส่วนตัว).
- พรพนราย คำใสภา. (๒๕๔๒). **การวิเคราะห์เพลงพื้นบ้านกันตรึมของหมู่บ้านดงมัน จังหวัดสุรินทร์**. ปริญญาโท (ศศ.ม. (มานุษยวิทยา)) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ภูมิจิต เรืองเดช. (๒๕๒๙). **กันตรึม : เพลงพื้นบ้านอีสานใต้**. บุรีรัมย์ : เรวดีการพิมพ์. (แปล). ๒๕๔๘. เพชร ตุมกระวิล. **ระบำแม่. บุรีรัมย์ : วินัย**. วิทยาลัยครูสุรินทร์.(๒๕๒๙). "การละเล่นพื้นเมืองจังหวัดสุรินทร์." ใน **การละเล่นพื้นบ้าน ศูนย์สังคีตศิลป์ (พ.ศ. ๒๕๒๒ - ๒๕๒๔)**. หน้า ๑๙๖ - ๑๙๙ กรุงเทพมหานคร: เรือนแก้วการพิมพ์.
- วิโรจน์ เอี่ยมสุข. (ม.ป.ป.). **มะมืวด : พิธีกรรมความเชื่อเรื่องดนตรีบำบัด : ศึกษากรณีหมู่บ้านดงมันตำบลคอโค อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์**. สุรินทร์ : ม.ป.ท.
- วิเศษ ชาญประโคน. (๒๕๓๙). **การวิเคราะห์กันตรึม : เพลงพื้นบ้านอีสานใต้**. ปริญญาโท (กศ.ม. (ภาษาไทย)) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๓๙.
- ศิวพร ฐิตะฐาน. (๒๕๓๕). "เพลงและการละเล่นพื้นบ้าน", ใน **เอกสารการสอนชุดวิชาไทยศึกษา:อารยธรรม** สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ศักดิ์ชัย หิรัญรักษ์. (๒๕๓๕). **โครงสร้างทางกายภาพของเครื่องลมไทยและการจัดหมวดหมู่**. ปริญญาโทศิลปศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สงบ บุญคล้าย.(๒๕๒๔). **การละเล่นพื้นบ้านกันตรึม สมบัติอีสานใต้**. วิทยาลัยครูบุรีรัมย์,
- สมจิตร กัลยาศิริ.(๒๕๒๔). **การวิเคราะห์เพลงพื้นเมืองและการละเล่นพื้นเมืองของจังหวัดสุรินทร์**. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

_____. (๒๕๒๖). “เพลงพื้นบ้านและการละเล่นพื้นเมืองของชาวจังหวัดสุรินทร์” ใน **เพลงพื้นเมืองและการละเล่นพื้นเมืองของจังหวัดสุรินทร์**. ๑ (๑) ๒๐๘ - ๓๑๓ ; ๑๘ - ๒๑ มกราคม.

สมจิตร พ่วงบุตร. (๒๕๒๗). **เพลงพื้นบ้านและการละเล่นพื้นบ้านจังหวัดสุรินทร์**. กรุงเทพฯ :
กรุงสยามการพิมพ์.

สุกัญญา สุขฉายา.(๒๕๒๕). **เพลงปฏิพากย์ : บทเพลงแห่งปฏิญาณของชาวบ้านไทย**.
สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.

สุกัญญา พรเอี่ยมมงคล. (๒๕๔๙). **ดนตรีในการละเล่นเรือบั้งจังหวัดสุรินทร์**.

ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาดนตรี บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล

อมรา พงศาพิชญ์. (๒๕๓๗). **วัฒนธรรม ศาสนา และชาติพันธุ์ : วิเคราะห์สังคมไทยแนวมานุษยวิทยา**.

พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อิสราพร จันทร์ทอง. (๒๕๔๒). **รายงานการวิจัยเรื่องมลายูปาเล : ภาพสะท้อนความสัมพันธ์
ของพฤติกรรมทางสังคมและวัฒนธรรมในหมู่ชาวกูย**. กรุงเทพฯ : สำนักงาน
คณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ.

แก่นจันทร์ นามวัฒน์. (๒๕๕๖, กุมภาพันธ์ ๒๔). **ข้าราชการบำนาญ**. สัมภาษณ์.

โฆสิต ดีสม. (๒๕๕๖, มีนาคม ๑๔). ๒๕๕๖, กุมภาพันธ์ ๒๓)

บุญคง นนทสอน. (๒๕๕๖, กุมภาพันธ์ ๒๔). **ชาวบ้าน-ศิลปิน**. สัมภาษณ์.

ผ่องศรี ทองหล่อ. (๒๕๕๖, กุมภาพันธ์ ๒๔). **ข้าราชการบำนาญ**. สัมภาษณ์.

พวรรณราย คำโสภา. (๒๕๕๖, มกราคม ๑๓) นักวิชาการ. สัมภาษณ์.

ปราโมทย์ ด่านประดิษฐ์. (๒๕๕๖, มกราคม ๑๓) นักวิชาการ. สัมภาษณ์.

นภดล พูลสวัสดิ์. (๒๕๕๖, กุมภาพันธ์ ๒๓) นักวิชาการ. สัมภาษณ์.

ธงชัย สามสี. (๒๕๕๖, กุมภาพันธ์ ๒๓) **ชาวบ้าน-ศิลปิน**. สัมภาษณ์.

โบราณ จันทร์กลั่น. (๒๕๕๕, ตุลาคม ๑๑) **ชาวบ้าน-ศิลปิน**. สัมภาษณ์.

ศุภวัฒน์ ทองนำ. (๒๕๕๖, กุมภาพันธ์ ๒๓) นักวิชาการ. สัมภาษณ์.